

زنان هرزگانی از صدور مجوز پوشیدن لباس محلی در اداره‌ها می‌گویند

زمان بیداری لباس‌های فراموش شده

بسیاری از اهالی هرزگان در کوچه و خیابان لباس محلی نمی‌پوشند اما در محله‌های قدیمی مانند سوورو و پشت شهر، همچنان لباس‌های بندری رونق دارد

فروغ فکری | «به ما گفتند هندی. ما خندیدیم و گفتیم بندری هستیم نه هندی.» سارا از خاطره سال‌های دورش می‌گوید. از روزی که دوستانش از اصفهان به هرزگان آمدند و در میهمانی بندری‌ها بعد از دیدن لباس‌های‌شان به آنها گفتند هندی و وقت برگشتن به اصفهان هم هرکدام لباس‌های خوشرنگ و لعاب بندری را خریدند و با خودش بردند. حالا سارا می‌گوید فکرش را بکنید از این به بعد هرکس به اداره‌ای در هرزگان می‌آید زانی را ببیند یا لباس‌هایی رنگی و چادرهای بندری. او استاد دانشگاه بندرعباس است و از وقتی خبر صدور مجوز استفاده از لباس‌های بندری در اداره‌های هرزگان صادر شده حسن دوگانه‌ای دارد و نمی‌داند استفاده از لباس‌های محلی هرزگان در ادارات چه اثری خواهد داشت.

هنوز این اتفاق در ادارات این استان عملی نشده، اما از این به بعد زنان می‌توانند با پیراهن‌های کمرچین و شلوارهای دمپانتگ زری باقی شده سرکار حاضر شوند و سارا معتقد است اگر زنان بخواهند از این لباس استفاده کنند باید تغییراتی در بخشنامه‌های فعلی ادارات درباره پوشش داده شود تا آنها بتوانند بدون هیچ تغییری این لباس‌ها را در محل کار بپوشند. «زنان اغلب از این لباس در میهمانی‌ها استفاده می‌کنند. این لباس سرشار از رنگ است و اگر قرار است به ترکیب لباس، جنس پارچه‌ها و رنگ‌شان دست زده نشود، می‌توان از آنها در اداره‌ها استفاده کرد. در غیر این صورت بهتر است برای میهمانی‌ها از آن استفاده شود تا به مرور زمان ترکیب تغییر نکند و حرمتش حفظ شود و این در حالی است که استفاده از چادر بندری هم به خاطر شیوه خاصی که پوشیده می‌شود برای بسیاری سخت است»

سارا نخستین‌بار وقتی ۱۲ ساله بود لباس بندری پوشید. چادر بندری کرم و پیراهن قرمز را هنوز به خاطر دارد و بعدها هم هیچ میهمانی‌ای بدون لباس بندری بر گزار نشد «به دانشجویانم می‌گویم تا می‌توانید از لباس‌های محلی استفاده کنید و زبان محلی را فراموش نکنید. این تنها راه مقابله با فراموشی و از یاد بردن است»

هرچند دیگر بسیاری از اهالی هرزگان در کوچه و خیابان لباس محلی نمی‌پوشند اما در محله‌های قدیمی مانند سوورو و پشت شهر، همچنان لباس‌های بندری رونق دارد و زنان با رنگ‌های شاد در کوچه و خیابان‌ها می‌گردند. در محله‌های قدیمی یا ساکنینی ساحل نشین «بندری‌های اصیل آن‌جا زندگی می‌کنند. آن‌جا

پر از رنگ و روشنی است.»

لباس‌ها از کمد بیرون می‌آیند

باید لباس‌های‌شان را از کمد بیرون بیاورند. دیگر قرار نیست پیراهن‌های کمرچین و شلوارهای زری‌دوزی شده و شال‌های رنگی فقط در میهمانی‌ها استفاده شود. قرار است زنان بندر هر روز در اداره‌های لباس‌های رنگی و روشن‌شان را بپوشند. علیرضا درویش‌نژاد، مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی هرزگان گفته وزیر فرهنگ و

ارشاد و استاندار هرزگان موافق استفاده زنان کارمند و فرهنگیان استان از لباس محلی‌اند و آنها هر زمان که خواستند می‌توانند لباس‌های محلی بپوشند و سرکار برونند. سیدعباس صالحی هم در جدیدترین اظهاراتش اعلام کرده که زنان استان‌های هرزگان، کردستان، کرمانشاه، آذربایجان غربی و شرقی، مازندران، سیستان و بلوچستان و سایر نقاط ایران می‌توانند با لباس‌های محلی خود در مدارس، ادارات و

دانشگاه‌ها حاضر شوند. هرچند سال‌ها پیش از این اظهارات، حمیرا ریگی فرماندار قصرقند، نخستین زنی بود که از لباس‌های محلی بلوچی در محیط کار دولتی استفاده کرد و استین‌های سوزن‌دوزی شده‌اش نظر بسیاری را جلب کرد. او در سال‌های اول شروع به کار و حتی زمانی که بخشدار چابهار بود هم لباس محلی بلوچی می‌پوشید. به جز این بخشنامه که نخستین‌بار خیرش از

هرزگانی‌ها شنیده شد، مهدی نوید دبیرکل شورای عالی آموزش و پرورش سال گذشته گفته بود که مصوبه‌ای برای الزام پوشیدن یک نوع لباس در مدارس وجود ندارد و تنها مصوبه برخی ضوابط است که آن را برای دانش‌آموزان دختر و پسر تعیین کرده‌اند و اختیار پوشیدن لباس محلی به شورای آموزش و پرورش استان‌ها واگذار شده «به همین دلیل بسیاری از همکاران ما در شهرهای مختلف دانش‌آموزان را به پوشیدن

لباس‌های متنوع و بومی تشویق می‌کنند.» **این لباس جزئی از وجود ماست** رویا خیر را که شنیدن خوشحال شد و به فکر لباس‌های بندری‌اش افتاد که همه این سال‌ها در کمد خاک می‌خورند و فقط برای میهمانی‌ها از آنها استفاده می‌کند «هرچند حالا که فکرش را می‌کنم پوشیدن این لباس هر روز سرکار و با وجود آب و هوای بندر کمی سخت است، اما شنیدن این خبر برایم خوشحال‌کننده بود.» او کارمند شرکتی خصوصی زیرمجموعه کشتیرانی است و می‌گوید هنوز کسی در اداره آنها به لباس محلی تن نداده و حتی در کوچه و خیابان‌های شهر هم کسانی را که لباس محلی بپوشند کم می‌بیند. «بیشتر زنان از چادر بندری استفاده می‌کنند. پیراهنی ساده زیر چادر می‌پوشند و بعد چادر بر سر می‌گذارند»

رویا همه بخش‌های لباس بندری را دوست دارد. پیراهن و شلوار و برقع‌اش را. اما از همه آنها بیشتر کلاه‌های خاصی را دوست دارد که زنان زیر روسری‌های‌شان بر سر می‌گذارند. کلاه‌هایی که استفاده از آنها خیلی کم شده و رو به فراموشی است. «اصالتا شیرازی‌ام اما بیشتر از ده سال است که در بندر زندگی می‌کنم. هر کس می‌پرسد اهل کجایی می‌گویم بندری‌ام. این‌جا بزرگ شده‌ام و زندگی این‌جا را دوست دارم.» رویا در سال‌هایی که در شیراز زندگی می‌کرد هم لباس‌های بندری را دیده بود و دوست‌شان داشت و نخستین‌بار برای اجرای موسیقی در همایشی در بندرعباس لباس هرزگانی پوشید «سال‌هاست موسیقی کار می‌کنم و نخستین‌بار روی صحنه لباس بندری پوشیدم. حس می‌کردم این لباس جزئی از وجودم است. روی صحنه سرشار از خوشی بودم.» او می‌گوید برای کسانی که تجربه پوشیدن این لباس را نداشته‌اند، استفاده از آن سخت است.

لباس گرانی است که روش پوشیدن خاصی هم دارد و همین موارد ممکن است استفاده از آن را در ادارات دچار مشکل کند «با وجود همه این مشکلات امیدوارم این اتفاق بیفتد و زنان در اداره‌ها از لباس محلی استفاده کنند.»

مریم نظریش متفاوت است. او کارمند دانشگاه آزاد بندرعباس است و می‌گوید هرچند لباس آنها لباس قشنگی است اما برای استفاده در اداره مناسب نیست. او می‌گوید لباس‌های‌شان مجلسی است. با طرح‌ها و رنگ‌های شاد و سنگین که دست و پا را برای کارها می‌گیرد و نمی‌توان با آنها راحت بود «هرچند ایده جالبی است اما امیدوارم اجباری نشود چون من با لباس‌های فرم فعلی احساس راحتی بیشتری دارم.»

پوشاک سنتی زنان هرزگان

این پیراهن دوتکه است و هر تکه دو برابر تکه قبلی انتخاب شده و با چین‌های منظمی به یکدیگر وصل می‌شود و دو جیب دارد. قد دامن تا بالای زانو است. بعضی از درزهای آن با نوار تزئین می‌شود.

پاچامه‌ها

در کل نواحی هرزگان، شلوارها ساختار همانند دارد، اما تزئینات میمیان آن بسته به سلیقه محلی متفاوت است. شلوار «دمپانتگ»، یا مچ تا زانو تنگ است و از ناحیه زانو تا کمر حالت لوزی شکل به خود گرفته و کاملاً گشاد و راحت است. برای راحت پوشیدن، دمپای شلوار را به طرف داخل یا چاک می‌دهند که با زیپ یادکمه بسته می‌شود. کمر آن را با لیف‌های می‌دوزند و با کش یا پارچه محکم می‌کنند. شلوارها به رنگ‌های سبزی، قرمز، زرد، آبی، نارنجی و با پارچه‌هایی از تترون، پولپین و چیت برای استفاده روزمره و پارچه‌های کلفت و زردار مثل اطلس و زربفت و ساتن برای مجالس رسمی دوخته می‌شود. تزئینات شلوارهای بندری، براساس نوع و محل جغرافیایی دوخت آن اسامی مختلفی دارد.

مقوا یا چوب باریک استفاده می‌کنند. برقع در هرزگان انواع مختلفی دارد؛ مانند: بندری، بلوچی، قسمی و محلی که رنگ و طرح آن تا حدودی مبین ویژگی‌های انسان‌شناسانه است، به نحوی که نشان می‌دهد استفاده کننده متعلق به چه شهر، طایفه و منطقه‌ای است. ازدواج کرده، مجرد یا بیوه است. در میان، خانم‌های جوان متأهل و تازه عروسان از برقع‌هایی به رنگ قرمز یا زرشکی که تزئین کرده و به برقع بلوچی نیز مشهور است، استفاده می‌کنند. در این منطقه، برقع زنان متأهل مسن‌تر و صاحب فرزند به رنگ نارنجی است و برقع زنان سالخورده و بیوه مشکی است. دختران مجرد یا عقد کرده هم از برقع زرشکی نسبتاً ساده‌تر و بدون تزئین استفاده می‌کنند.

در شرق هرزگان، از برقع‌های مستطیل شکل سرخ کتان یا ابریشمی استفاده می‌شود که با پولک‌دوزی، خوس‌دوزی و گل‌دوزی تزئین شده است. تزئینات معمولاً از نقوش هندسی شکسته تشکیل شده و متقارن است. در محل قرارگیری برقع روی بینی نیز از تکه‌های شاخه درخت خرما استفاده می‌شود و با دو بند زری‌دوزی شده روی سر ثابت می‌شود.

پیراهن کمرچین

کمرچین یا دورچین پیراهنی است که در بندرعباس و شهرهای اطراف آن چون میناب و رودان رواج دارد. بالاتنه در آن ساده یا یقه گرد یا هفت است. آستین‌ها دوتکه و شامل تکه آستین و سرآستین‌ها (مچ) است. دامن

در استان هرزگان، بافت جمعیتی تنوع فراوانی دارد و بخش‌های شرقی استان تحت تأثیر بلوچ‌هاست. از این‌رو، پوشش زنان بسیار شبیه پوشش بلوچ‌هاست و در مرکز و غرب استان، بیشتر از فرهنگ بومی خود تأثیر یافته است. زنان لباسی با پارچه‌های رنگی قرمز، سبزی، زرد و آبی و اکثراً زری‌بافی شده می‌پوشند که به آن پوشاک بندری گفته می‌شود و در بندرعباس و جزایر قشم و کیش مرسوم است و به دلیل هوای گرم و مرطوب، بسیار سبک و نازک و گشاد است. در هرزگان از چادرهای نخ‌کی که رنگ سیاه آن فقط در مراسم تشییع جنازه پوشیده می‌شود، برای پوشش سر استفاده می‌شود. تن پوش اصلی هم پیراهنی به نام «گون»، یا «دراعه» است که برای زنان مسن‌تر گشادتر است و «جومه» نام دارد. راضیه یاسینی در تحقیقی با نام «مطالعه فرهنگی و جامعه‌شناختی پوشاک سنتی زنان کناره دریای جنوب ایران (بوشهر، هرزگان و خوزستان)» از انواع این پوشش نام می‌برد.

سرچامه‌ها

زنان هرزگان برای پوشاندن سر خود از پوشش‌های مختلفی همچون لچک، دستار، جلیبیل، روسری، مقنعه و چادر استفاده می‌کنند که سرچامه سنتی آنها شامل چادر بندری است. «چادر بندری» رنگ‌ها و طرح‌های گوناگونی دارد. نوع روسان از چادر گسل ابریشمی سبزی عروس و نوع روسان استفاده می‌کنند که حاشیه زیبایی دارد و پشت آن با «شرمه» تزئین می‌شود. از چادر ساده سبزی‌رنگ با تزئینات خوس و گل‌بنتون و پولک بوته‌دوزی نیز استفاده می‌کنند.

در پوشاک بانوان هرزگان، ملحقاتی وجود دارد که علاوه بر وجه تزئینی، جنبه کاربردی هم دارد و نقاب یکی از ملحقات مهم است. نقاب یا برقع که معادل کلمه فارسی «برده» به زبان عربی است و در گشایش محلی بزرگ نام دارد، سبب پوشیدگی صورت زنان از غریبه‌ها و محافظت از سیمای آنان در برابر تابش نور خورشید است. اغلب زنان ساحل‌نشین قسم، بندرلنگه، جاسک و بندرعباس از آن استفاده می‌کنند، ولی در مناطقی مانند رودان، حاجی آباد و بستک دیده نمی‌شود. جنس برقع از پارچه‌های کتان است و در قسمتی از آن که هنگام پوشیدن روی بینی قرار می‌گیرد، از

محمد بلوچ‌زهی از طراوت محیط اداری با لباس‌های محلی می‌گوید

لباس‌های اداری، لباس‌هایی مردانه‌اند

خیلی از مردم این لباس را به عنوان لباس یک قوم ایرانی نمی‌شناسند. بعضی‌ها هم نمی‌شناسند و می‌پرسند و با احترام برخورد می‌کنند. شاید یکی از دلایل این‌که کسانی خارج از منطقه خودشان لباس غیر بپوشند این است که مورد تمسخر و سوءاستفاده قرار نگیرند.

• در جلسات رسمی دولتی که به استان‌های دیگر می‌روید، اقوام دیگری هم با لباس محلی حاضر می‌شوند؟

غیر از ما که پوشش بلوچی در این جلسات برایمان معمول است، کردها هم لباس محلی‌شان را می‌پوشند؛ در این دو قوم بازر است و من در جلساتی که در پایتخت یا استان‌های دیگر شرکت کردم با لباس بلوچی دیدم یا لباس کردی. لباس‌های اقوام دیگر شاید در نمایشگاه‌ها پوشیده شود ولی در روزمره و به‌طور معمول در شهرهای دیگر نمی‌پوشند؛ مثلاً ترکمن‌ها وقتی ما را در جلسات می‌بینند، می‌گویند لباس ما از بین رفته و چقدر خوب که شما به لباس‌تان پایبند هستید. ما اگر در جلسات خارج از استان لباس غیربلوچی بپوشیم و تصویرمان در رسانه‌های مجازی پخش شود در شهر خودمان مورد هجمه قرار می‌گیریم. البته من موافق تعصب رادیکال نیستم اما ترجیح لباس بلوچی است.

• نظر تان درباره این صحبت که در هرزگان شده که زن‌ها در ادارات لباس محلی بپوشند، چیست؟ به نظر تان پوشیدن این لباس و کار کردن سخت نیست؟

اتفاقاً لباس محلی به زن آزادی عمل می‌دهد و می‌تواند خودش باشد. این لباس برخاسته از فرهنگ و موقعیت جغرافیایی است و براساس اقتضات تاریخی و فرهنگی و اجتماعی طراحی و دوخته شده است. آنها با این لباس می‌توانند راحت‌تر با مردم از تباط بگیرند. در کنار اینها در همان محیط کار باعث شادابی و طراوت می‌شود. لباس‌های محلی ملو از رنگ و طرح و زیبایی هستند اما لباس اداری فاقد روح است و افسردگی می‌آورد.

• چقدر لباس بلوچی معرفی شده است؟

دهه‌های ۴۰-۳۰ اوج صادرات سوزن‌دوزی بلوچستان و لباس بلوچی به اروپا بود و بازار صنعت مد و لباس بلوچی بسیار خریدار داشته متأسفانه در حال حاضر کم‌کاری و موقعت محدود شده است. هر چند هنوز از کشورهای حاشیه خلیج فارس و همسایه سفارش می‌دهند اما مهجور است. لباس بلوچی در داخل ایران کمتر شناخته شده است و در خارج بیشتر کاربرد دارد و استفاده می‌شود. در نروژ و سوئد هم استفاده می‌شود، یکی از دلایلش تجمع بلوچ‌ها در آنجاست که باعث شده لباس بلوچی به آن کشورها و مردم معرفی شود. حتی طرح‌ها و برندهای مختلف جای خود را پیدا کرده است؛ به واسطه تعاملاتی که ایجادشده اخیراً در لندن هم سفارش داده می‌شود.

شادی خوشکار | «یک بلوچ اگر لباسی غیر از لباس محلی بپوشد، با نگاه سنگینی مواجه می‌شود.» محمد بلوچ‌زهی، بخشدار مرکزی نیک‌شهر خودش همیشه با لباس محلی به اداره می‌رود. می‌گوید نخستین چیزی که در بلوچستان توجه مسافران را به خود جلب می‌کند، مردمی است که در سطح شهر لباس‌های بلوچی می‌پوشند. به‌خصوص لباس‌های زنان که پر از رنگ‌ها و نقش و نگارهایی است که در طول زمان برای نسل امروز به ارث رسیده است. لباس‌هایی که چشم گردشگران خارجی را به خود جلب می‌کند و با آنها عکس می‌گیرند. بلوچ‌زهی می‌گوید این لباس را باید به دنیا شناساند. او می‌گوید: «مردم بلوچستان پایبندی خاصی به پوشش خود دارند. یکی از دلایلی که از در حال حاضر پوشش‌شان دست‌خوش تغییر نشده و هنوز کاربرد دارد، همین است. در بلوچستان زن‌ها هم با لباس بلوچی سرکار می‌روند. موافقت با پوشش محلی در ادارات برای ما تازگی ندارد.»

• معمولاً لباس‌های اقوام گران هستند. لباسی که مردان و زنان در ادارات می‌پوشند، هم قیمت‌های بالا دارند؛ این لباس‌ها چه ویژگی‌هایی دارند؟

لباس بلوچی یکی از فاخرترین لباس‌های اقوام ایرانی است که هنوز کاربرد دارد و همین‌طور گران‌قیمت‌ترین لباس است. رسانه‌ها قبلاً هم به خاطر این لباس‌ها گفته‌اند: زنان میلیاردپوش بلوچ. این قیمت به دلیل نقش‌ها و رنگ‌هایی است که در بلوچی کاربرد دارد که بسیار ظریف است و اصالت دارد. روح زنان در همین طرح‌ها و نقش‌ها مشخص است. گاهی هم ممکن است خامی در محیط کاری با مانع شود، شلوار برود اما همان مانع را بسوزن‌دوزی و روح‌دادن به او بومی می‌کند و از مردگی بیرون می‌آورد.

• لباس‌های بلوچی چه قیمت‌هایی دارند؟ خریداری می‌شوند یا مردم خودشان می‌دوزند؟

قیمت لباس زنان بلوچی از ۳۵۰ تا ۴۰۰ هزار تومان شروع می‌شود تا بالای ۲ میلیون تومان. لباس مردان از ۱۰۰ تا ۲۳۰ هزار تومان است. زنان بلوچ خودشان بیشتر لباس‌هایشان را سوزن‌دوزی می‌کنند. زمانی که بیکار هستند، مشغول سوزن‌دوزی‌اند. آنها لفظ‌های که از کار منزل فراغت پیدا می‌کنند، به سوزن‌دوزی لباس‌شان می‌پردازند. دختران از ۷ سالگی این هنر را می‌آموزند. سوزن‌دوزی در بلوچستان یک فرهنگ است. هویت لباس بلوچی سوزن‌دوزی است.

• پوشیدن لباس محلی در یک اداره دولتی در ارتباط مسئولان یا مردم تأثیری دارد؟

مردم در بیان مطالبه‌شان راحت‌تر و روان‌تر هستند. ارباب رجوع بدون لکنت می‌تواند مطالبه‌اش را بیان کند؛ چون احساس می‌کند آن مسئول از خودش است و بهتر او را درک می‌کند و مطالبه‌اش برای او ملموس است. به خاطر همین است که زمانی که ما لباس بلوچی می‌پوشیم، بدون لکنت مردم مطالبه‌شان را بیان می‌کنند.

• وقتی برای جلسات مسئولان به شهرها و استان‌های دیگر می‌روید هم لباس محلی بلوچی می‌پوشید؟ آیا رفتار متفاوتی با شما دارند؟

بله معمولاً در استان‌های دیگر هم لباس محلی می‌پوشیم. در مراکز و اماکن عمومی و جلسات در شهرستان‌ها با لباس بلوچی می‌رویم. در بازدیدها در مراکز فرهنگی و هنری هم لباس بلوچی می‌پوشیم؛ اما بازار را با لباس غیربلوچی می‌رویم؛ چون در مراکز فرهنگی و هنری نگاه مثبتی به لباس بلوچی دارند. در جلسات هم خادم لباس بلوچی می‌پوشم؛ اما اگر در بازار شهرستان‌ها برای خرید برویم، ممکن است سوءاستفاده‌ای شود یا مورد تمسخر قرار بگیریم. می‌دانید که لباس مردان بلوچ مشابه لباس مردان پاکستان و افغانستان است و ما را با القاب مختلفی صدا می‌کنند.